

SOCIALNE PRAVICE STARŠEV NOVOROJENIH OTROK V SLOVENIJI

Ramza Kurtović

Povzetek

Z rojstvom otroka starši pridobijo določene pravice. Pomembno je, da jih poznajo, saj jih le tako lahko tudi uveljavljajo. Socialne pravice sodijo med temeljne človekove pravice in svoboščine. Ustava Republike Slovenije določa, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to potrebne razmere.

Uvod

Naloga in odgovornost države sta torej, da z ustrezno družinsko politiko varuje starševstvo. Zato je sprejela vrsto zakonov in predpisov, ki predstavljajo pravno podlago za varovanje družine kot celote in zagotavljajo storitve in ukrepe za preprečevanje in odpravljanje stisk in težav družin.

Socialne pravice družin z novorojenčkom

Pravice se uveljavljajo pri krajevno pristojnem centru za socialno delo. Delo na centrih za socialno delo pa je razdeljeno na področja:

- varstvo otrok in družine: obsega dovolitev sklenitve zakonske zveze, urejanje starševstva, razvezo zakonske zveze ali razpad zunajzakonske skupnosti, urejanje odnosov v družini, ukrepe centra za socialno delo;

- varstvo otrok: rejništvo, posvojitve, skrbništvo, obravnava otrok zunaj sodnega postopka, obravnava mladoletnih v sodnem postopku;
- varstvo odraslih: obravnava storilcev kaznivih dejanj, skrbništvo, urejanje statusa invalida, urejanje pravice do družinskega pomočnika, obravnava starejših oseb, obravnava oseb s težavami;
- uveljavljanje pravic iz javnih sredstev (ZUPJS);
- starševsko varstvo in družinski prejemki;
- uskladitve: lokalne, regijske – za preprečevanje nasilja v družini, za obravnavanje nadomestnih kazni, za obravnavanje oseb v skupnosti s težavami v duševnem zdravju;
- storitve: socialna preventiva, prva socialna pomoč.

Področje starševskega varstva

1. Pravica do dopusta

- porodniški (materinski) dopust: namenjen je pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Dopust traja 105 dni. Mati mora nastopiti porodniški dopust 28 dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog. Izrabi ga v strnjem nizu v obliki polne odsotnosti z dela. Oče uveljavlja pravico do materinskega dopusta, če otrokova mati umre, zapusti otroka ali če je po mnenju pristojnega zdravnika trajno oziroma začasno nesposobna za nego in varstvo otroka. Pravico do porodniškega dopusta ima v soglasju z materjo tudi oče otroka ali eden od starih staršev, če rodi otroka mati, mlajša od 18 let in s statusom vajenke, učenke, dijakinje oziroma študentke.
- očetovski dopust: namenjen je očetom, da bi že v najnežnejši otrokovi dobi skupaj z mamo sodeloval pri negi in varstvu otroka. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni (ne glede na število rojenih otrok hkrati), pri čemer mora prvih 15 dni dopusta koristiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti oz. le izjemoma do dvanajstega meseca otrokove

starosti, sicer ta del očetovskega dopusta zapade. Za teh 15 dni očetu pripada denarno nadomestilo. Drugih 75 dni pa lahko izrabi najdlje do tretjega leta starosti otroka.

- dopust za nego in varstvo otroka: eden od staršev ima pravico do dopusta za nego in varstvo otroka v trajanju 260 dni neposredno po preteku porodniškega dopusta. Dopust za nego in varstvo otroka se podaljša v primeru: dvojčkov (90 dni), več živorojenih otrok (90 dni/vsakega), nedonošenčka, otroka s posebno nego (90 dni), ko starša že ob rojstvu otroka varujeta in vzgajata najmanj dva (30 dni), tri (60 dni) in štiri ali več otrok (90 dni) do starosti 8 let. Del dopusta za nego in varstvo otroka v trajanju največ 75 dni se lahko prenese in izrabi najdalj do 8. leta starosti otroka.
- posvojiteljski dopust: posvojitelj oziroma oseba, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve v skladu s posebnim predpisom, ima pravico do posvojiteljskega dopusta, ki ga nastopi najpozneje 30 dni po namestitvi otroka v družino z namenom posvojitve, za otroka starega od 1 do 4 let v trajanju 150 dni in za otroka starega od 4 do 10 let v trajanju 120 dni.

2. Pravica do nadomestila

Pravico do starševskega nadomestila (materinsko, očetovsko, nadomestilo za nego in varstvo otroka, posvojiteljsko) imajo tiste osebe, ki imajo pravico do starševskega dopusta in so bile zavarovane po tem zakonu pred dnevom nastopa posamezne vrste starševskega dopusta. Prav tako jo imajo tudi osebe, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, če so bile zavarovane po tem zakonu najmanj dvanajst mesecev v zadnjih treh letih pred uveljavljanjem pravice do starševskega nadomestila. V času prejetja starševskih nadomestil so upravičenci tudi obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovani ter zavarovani za primer brezposelnosti in za starševsko varstvo.

3. Pravica do dela s krajšim delovnim časom

Eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, ima pravico delati krajši delovni

čas. Če neguje in varuje težje gibalno oviranega otroka ali zmerno ali težje duševno prizadetega otroka, ima pravico delati krajši delovni čas tudi po tretjem letu otrokove starosti, vendar ne dlje kot do 18. leta starosti otroka.

4. Pravica do plačila prispevkov v primeru štirih ali več otrok

Pripada enemu od staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok. Eden od staršev, ki se za to odloči, ima pravico do plačila prispevkov za socialno varnost od minimalne plače do končanega prvega razreda osnovne šole najmlajšega otroka. Pogoj je, da ima vlagatelj z otroki skupno stalno prebivališče v RS in da je bil zavarovan za starševsko varstvo vsaj 12 mesecev v zadnjih 3 letih ali je bil aktivni iskalec zaposlitve vsaj 12 mesecev v zadnjih 3 letih. Vlogo je treba vložiti najpozneje 30 dni po zapustitvi trga dela.

5. Pravica do nadomestila v času odmora za dojenje (od 1. 9. 2014)

Po Zakonu o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom materi, zaposleni za polni delovni čas, v času odmora za dojenje, na podlagi potrjena pediatra, do otrokovega devetega meseca starosti pripada nadomestilo za eno uro dnevno, in sicer v višini 1/8 minimalne plače; od 9. do 18. meseca starosti otroka materi pripada plačilo prispevkov za socialno varnost brez nadomestila, od sorazmernega dela minimalne plače.

Družinski prejemki

1. Pomoč ob rojstvu otroka

Je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Pravico uveljavlja eden od staršev največ 60 dni pred predvidenim datumom poroda oz. najkasneje 60 dni po rojstvu otroka pri pristojnem centru za socialno delo.

2. Starševski dodatek

Je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila. Mati ima pravico do starševskega dodatka 77 dni od rojstva otroka pod pogojem, da imata mati in

otrok stalno prebivališče v Sloveniji in tu res živita. Mati uveljavlja pravico 30 dni pred predvidenim datumom poroda, najkasneje pa 30 dni po rojstvu otroka, da pridobi pravico z dnem rojstva otroka, torej v celotnem trajanju 365 dni, če uveljavlja pravico po tem roku, se pravica prizna z dnem vložitve vloge. Oče uveljavlja pravico najkasneje 30 dni po nastanku dogodka, ki je razlog za pridobitev pravice. Druga oseba uveljavlja pravico kadarkoli do 365 dni starosti otroka.

Če živite v zunajzakonski skupnosti, morate predložiti tudi zapisnik o priznanju očetovstva. Zapisnik uredite pred rojstvom otroka na centru za socialno delo ali na upravni enoti.

3. Dodatek za veliko družino

Je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oziroma dokler so jih v skladu s predpisi (do 26. leta) starši dolžni preživljati.

4. Dodatek za nego otroka

Je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev ali druga oseba za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, če ima otrok stalno prebivališče v RS in res v njej živi. Pravico do dodatka se prizna na podlagi mnenja zdravniške komisije.

5. Delno plačilo za izgubljeni dohodek

Je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev ali druga oseba, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali zaradi težko gibalno oviranega otroka ali otroka z boleznijo s seznama hudih bolezni. Pravico lahko uveljavlja tudi eden od staršev, ki neguje in varuje dva ali več otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo. Starš mora 30 dni pred zapustitvijo trga dela oziroma najkasneje 30 dni po zapustitvi trga dela (ali začetka dela s krajšim delovnim časom) na centru za socialno delo, kjer ima otrok stalno prebivališče, vložiti vlogo.

6. Otroški dodatek

Je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Pravico se uveljavlja z enotno

Vlogo za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev, in sicer eden od staršev oziroma druga oseba za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji, do 18. leta starosti otroka, pod pogojem resničnega bivanja v RS. Pravico se uveljavlja v 30 dneh po rojstvu otroka in se prizna z mesecem otrokovega rojstva. Če se uveljavlja po tem roku, se prizna s prvim dnem naslednjega meseca po vložitvi zahtevka. Za dobo največ enega leta.

Z novima pravilnikoma (Pravilnik o postopkih za uveljavljanje pravic iz zavarovanja za starševsko varstvo in Pravilnik o postopkih za uveljavljanje pravic do družinskih prejemkov) sta se poenostavili vlogi za uveljavljanje pravic ob rojstvu otroka in družinskih prejemkov.

Vsi obrazci oz. vloge in informacije so na voljo na centrih za socialno delo ter na spletni strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve: <http://www.mddsz.gov.si/si/obrazci/>.

Literatura:

- Barborič N. (2009), Varstvo nosečnic in staršev v delovni in socialni zakonodaji. Koper: Fakulteta za management (diplomska naloga).
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS, št. 69/2004)
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 26/2014)
- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS, št. 62/2010)
- http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/
- <http://www.scsd.si/starsevsko-varstvo.html>